

Leerkracht zijn: te gek?!

Van morele stress naar morele veerkracht Omgaan met morele stress in het secundair onderwijs

De voorbije jaren horen we bijna dagelijks dat de werkdruk voor leerkrachten onhoudbaar is, dat leerkrachten vroegtijdig de sector verlaten en nog weinig jonge mensen gemotiveerd zijn om leerkracht te worden. Het is een reële uitdaging voor het onderwijs om het leerkrachtenkorps gezond, gemotiveerd en betrokken aan het werk te houden. In dat kader is het belangrijk om die factoren te begrijpen die een impact hebben op de bezieling en betrokkenheid van leerkrachten. Dit brengt ons bij het fenomeen 'morele stress'. **Wat veroorzaakt morele stress bij leerkrachten? Wat is de kracht van morele stress? Op welke manier kan deze vorm van stress omgebogen worden tot morele veerkracht?**

Praktijk Wetenschappelijk Onderzoek Howest – 2019-2020

MORELE STRESS IN HET ONDERWIJS

'Morele stress is het wrange gevoel dat leerkrachten ervaren wanneer zij hun visie en waarden op goed onderwijs niet in de praktijk kunnen brengen.'

Wanneer leerkrachten er in de dagelijkse praktijk niet in slagen om goed onderwijs te verlenen zoals ze dat zouden willen verlenen (om allerlei redenen, zoals werkdruk, twijfel, gebrek aan klasmanagement, regels en procedures...) uit zich dit in een *wrang gevoel* van frustratie wat zich vaak verder vertaalt in gevoelens van falen, machteloosheid, ontgoocheling, verontwaardiging, schuldgevoel, twijfel, woede...

Morele stress is echter een diepere vorm van stress dan 'gewone werkstress' (vb. omwille van werkdruk) of emotionele stress (vb. door een conflict met een leerling of een collega die de leerkracht persoonlijk raakt). Morele stress raakt de integriteit en authenticiteit van de leerkracht.

Morele stress wordt veroorzaakt door belemmeringen die zowel binnen jezelf (angst, twijfel, ondeskundigheid) als buiten jezelf (regels en procedures, waardenconflict met anderen bv. directie, collega's, leerlingen) liggen. De mate waarin deze belemmeringen op ons wegen, hangt af van de frequentie en de intensiteit waarmee morele stress-situaties zich voordoen.

'Morele stress is een vorm van emotionele stress met een moreel component.'

"Ik heb echt het gevoel dat ik mijn job niet goed meer kan doen. Dat vreet echt aan mij, waardoor ik met een boog rond mijn job loop."

"Het opgelegde handboek is een van de grootste bronnen van frustratie, mijn leerlingen doen Frans niet meer graag! Ik doe graag iets tussendoor maar dat is dan niet mogelijk. De directie ziet dat anders hé, ze zeggen: je boek, je doet daar toch mee wat je wil, maar ik merk dat dat boek te moeilijk is voor mijn leerlingen. De impact is dat het leren niet meer leuk is, niet voor hen en niet voor mij. Want zij moeten boven hun niveau presteren en ik weet dat. Maar omdat ik daar niets aan doe of kan doen, frustreert dat ons allebei."

"Leerlingen mogen ook fouten maken. Ik heb de indruk dat de ouders niet meer willen dat hun kinderen fouten maken, maar daaruit leren ze toch niet. Als ze niet gewerkt hebben en niet slagen dan mogen wij dat toch niet door de vingers zien... dat is toch onze verantwoordelijkheid ten aanzien van die kinderen, niet?"

"Ik heb het gevoel dat ik zoveel bezig moet zijn met gedrag en het bijsturen van gedrag, positief gedrag proberen te creëren waardoor ik te weinig tijd heb om leerlingen te ondersteunen die het vakinhoudelijk moeilijk hebben. Ik slaag er niet in om te doen wat ik moet doen bij die leerlingen."

ONDERWIJZEN IS EEN MORELE ACTIVITEIT

'Als je waarden hebt kun je verontwaardigd worden.'

Het onderwijs is waarden geladen. Leerkrachten hebben diepgewortelde ideeën en een eigen waardenkader opgebouwd over wat goed onderwijs voor hen betekent. De leerling staat hierbij centraal waarbij men die jonge mensen goed wil voorbereiden op de toekomst. Bovendien staan ze constant in interactie met anderen, elk met een eigen waardenkader. Net in deze interacties worden morele oordelen gevormd. Dit zet spanning op het eigen waardenkader en in het handelen van de leerkracht 'Wat moet ik hier doen in deze situatie om het goede te doen?'

BELANG VAN MORELE STRESS

'Morele stress vervult een signaalfunctie.'

De aanwezigheid van morele stress zegt niet alleen iets over de werkomstandigheden of de samenwerking tussen individuele leerkrachten, maar ook iets over de kwaliteit van onderwijs. Wanneer meerdere leerkrachten met een morele stress kampen, is dit een indicatie dat de kwaliteit van het onderwijs mogelijks gehypothekeerd wordt. Het ervaren van morele stress is een teken dat de leerkracht aandacht heeft voor en wil voldoen aan de noden van de leerling en hierbij een ethische norm, wat voor hem/haar toelaatbaar is, hanteert. Het wijst op betrokkenheid en de bezorgdheid voor de kwaliteit van het onderwijs die mogelijks in het gedrang komt. Deze leerkrachten willen we niet verliezen!

MORELE VEERKRACHT

In balans blijven bij moreel stresserende gebeurtenissen vergt morele veerkracht.

Morele veerkracht is het vermogen om het evenwicht te herstellen of te behouden na een ingrijpende, langdurig en/of frequent voorkomende ervaring(en) van morele stress.

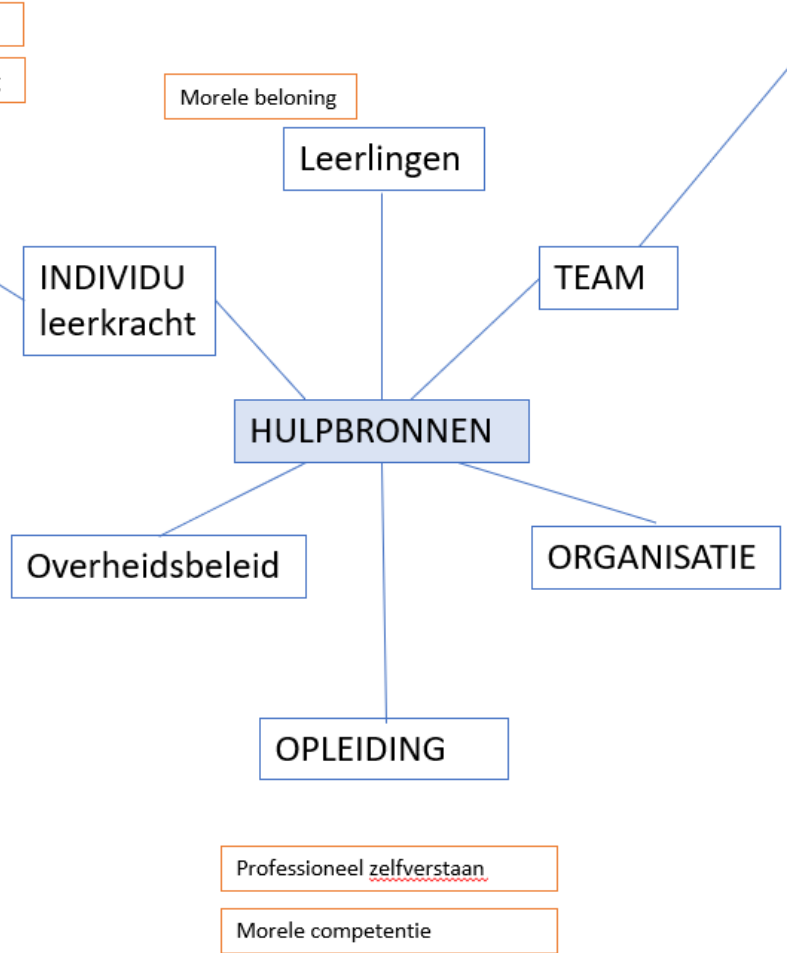
Het is belangrijk dat er morele veerkracht ontstaat op het niveau van de medewerker, de leidinggevende, leerkrachtenteams én de school.

Een **moreel veerkrachtige leerkracht** herkent de eigen morele stress, kan dit bespreekbaar stellen, grijpt dit aan om ervaringen te delen met collega's, formuleert verbetervoorstellen, zoekt naar betekenis en achterliggende waarden in het handelen. De steun van de school in de groei naar morele veerkracht is onontbeerlijk. Een **moreel veerkrachtige school** is zich bewust dat de job van leerkracht zeer waarden geladen is, beschouwt morele stress als een psychosociaal risico en erkent haar gedeelde verantwoordelijkheid. Zij maakt 'goed onderwijs' mogelijk door een gedeelde en gedragen visie, via ondersteunende processen en structuren en bouwt aan een overleg en reflectiecultuur om de visie op goed onderwijs ook in de praktijk te brengen.

HULPBRONNEN IN DE GROEI NAAR MORELE VEERKRACHT

Om als leerkracht, leerkrachtenteams en scholen morele veerkracht te ontwikkelen is het belangrijk om hulpbronnen te identificeren. Acties gericht op het versterken van die hulpbronnen zijn aangewezen binnen een beleid met aandacht voor morele stress. Onderstaand situeren we hulpbronnen bij de leerkracht zelf, de leerkrachtenteams, de school, de leerlingen, de lerarenopleiding en de overheid.

Meer uitgebreide info vind je in het onderzoeksrapport 'Leerkracht zijn: te gek?! Van morele stress naar morele veerkracht. Omgaan met morele stress in het secundair onderwijs.'. Te raadplegen via www.morelestress.be - rubriek 'morele veerkracht' in de hoofdnavigatie

Collega's

- Steun vinden – humor, ventilatie, verbinding maken, veiligheid
- Dialogoog en reflectie – visie en waarden aftoetsen
- Ervaring: advies

Motiverende context creëren

- Organisatiebeleid en visie
- Prof. standaarden/richtlijnen
- Steun directeur
- Mede-eigenaarschap en inspraak
- Autonomie van de leerkracht
- Feedback en waardering
- Ondersteuningsmogelijkheden
- Open cultuur en bespreekbaarheid
- Middelen en infrastructuur

AAN DE SLAG MET MORELE STRESS-ERVARINGEN

Het bouwen aan de capaciteiten om met morele stress om te gaan, vraagt engagement en betrokkenheid op verscheidene niveaus. Men kan bijvoorbeeld niet verwachten dat medewerkers kunnen omgaan met morele stress wanneer men van bovenuit morele stress niet erkent, niet bespreekbaar maakt en niet open staat om organisatorische belemmeringen aan te pakken. Er werd een methodiekenbundel ontwikkeld die zich in de eerste plaats richt op het omgaan met morele stress bij leerkrachtenteams en leidinggevendenden. Initiatieven rond het thema morele stress worden best gekaderd binnen een bredere waaier van acties rond morele stress, en dit op verschillende niveaus.

Niveaus \ Doelen	Individueel	Team	Leidinggevende	Organisatie
Sensibiliseren				
Detecteren				
Bespreekbaar maken				
Hanteren				

De methodiekenbundel biedt tal van oefeningen aan die ingezet kunnen worden om de mogelijke doelstellingen te realiseren op het niveau waar je als school wenst aan te werken in de groei naar morele veerkracht.

EEN BELEID NAAR MORELE VEERKRACHT

‘Groeien naar een cultuur van morele veerkracht!’

Groeien naar een cultuur van morele veerkracht kan wanneer een school zich bewust wordt van de impact, alsook de meerwaarde van de aanwezigheid van morele stress in de school. Morele stress zegt iets over dat wat de leerkrachten nauw aan het hart ligt!

Morele stress roept daarom het beleid van een school op om een langetermijnvisie voor morele veerkracht te ontwikkelen zodat elke operationele actie bijdraagt tot een duurzaam proactief beleid inzake morele veerkracht. Bovenstaande matrix helpt om een actieplan met korte- en langetermijnvisie op te zetten en focus te leggen op de hulpbronnen en bijpassende methodieken die jouw school helpen in de groei naar een cultuur van morele veerkracht.

‘Onze leerkrachten hebben elk een visie op wat goed onderwijs is ... autonomie, betrokkenheid en competentie sterken hun beroepsmotivatie, wat de leerkracht een belangrijke hulpbron van de school maakt.’

Meer weten over Morele stress - Morele veerkracht

Het rapport en de methodiekenbundel 'Leerkracht zijn: te gek?! Van morele stress naar morele veerkracht. Omgaan met morele stress in het secundair onderwijs.' zijn beschikbaar op www.morelestress.be

Voor meer info over het onderzoek kunt u contact nemen.

Veronique Hoste – veronique.hoste@howest.be

Evelyne Depoorter – evelyne.depoorter@howest.be